

“Тасдиқ мекунам”

Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
д.и.и., профессор Насриддинзода Э.С.

“27”

соли 2024

ТАҚРИЗИ

Муассисаи пешбар – Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба рисолаи Аламова Хатичамо Туйбошиевна дар мавзӯи « Чанбаҳои педагогии ташаккули салоҳиятнокии донишҷӯён ҳангоми омӯзиши физикаи умумӣ бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.08. – Назария ва методикаи омӯзишу парвариш.

Дар айни замон, Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мутахассисони дорои дараҷаи баланди касбӣ, ки дар шароити нав мустақилона фаъолият намуда, қодиранд, дониш, қобилият, маҳорат ва малакаи худро дар амал татбиқ намоянд, ниёз дорад. Яке аз заминаҳои стратегии ислохоти таҳсилоти ватанӣ муносибати босалоҳият, яъне муносибати ба шахсият нигаронидашуда мебошад. Мазмуни таълим бояд ба ташаккули салоҳиятҳои умумии фарҳангӣ ва касбии хатмкунандагон нигаронида шавад. Дар баробари ин вазифаи асосӣ нигоҳ доштани хусусияти бунёдии таълими муосир мебошад.

Аммо таҳлили натиҷаҳои таҳқиқоти психологию педагогӣ ва сотсиологӣ, инчунин амалияи воқеии мактаб нишон медиҳад, ки омӯзгорон ба ҳалли проблемаҳои дар назди системаи маориф гузошташуда қомилан омода нестанд, зеро салоҳияти касбии муаллими муосир ва тафаккури ӯ талаботи навсозии таълими умумии миёнаро пурра қаноат намекунанд.

Дар барномаҳои нави таълимӣ яке аз самтҳои асосии омодагии касбии мутахассисони оянда ташаккули салоҳияти ТИК (умумӣ ва махсуси касбӣ), ки ба сатҳи кунунии рушди фарҳанги иттилоотии ҷомеа мувофиқ аст, мебошад.

Салоҳияти ТИК-и омӯзгори фанн сифати шахсии омӯзгор дар омодагӣ ва қобилияти мустақилона истифода бурдани технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ (ТИК) дар фаъолияти фаннии худ, аз ҷумла дар таълими физика зоҳир мегардад.

Масъалаи ташаккули салоҳияти иттилоотии донишҷӯён актуалӣ буда, дар назди муассисаи олий масъалаи омода намудани мутахассиси босалоҳият гузошта мешавад. Барои ба дараҷаи баланд омода намудани хатмкунандаи ояндаи донишгоҳ бояд дар онҳо дониши ба амалия нигаронидашуда ва бо истифода аз технологияи компютерӣ мустақилона ҳал карда тавонистани масъалаҳои таълимӣ ва касбиро омӯзонидан лозим аст.

Сифати таҳсилоти касбӣ дар соҳаҳо ва сатҳҳои гуногун бештар вобаста ба салоҳияти омӯзгор муайян карда мешавад. Дар ҷомеаи муосири иттилоотӣ салоҳияти омӯзгор дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ (салоҳияти ТИК), қобилияти ӯ дар истифодаи онҳо дар раванди таълим бо мақсади баланд бардоштани самаранокии он аҳамияти махсус пайдо мекунад. Муаллими физикаи оянда бояд ба фаъолияти касбӣ на танҳо дар соҳаҳои фарҳангӣ ва фаннӣ, балки дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионии таълимӣ низ омода бошад.

Ташаккули салоҳияти коммуникативӣ дар дарсҳои физика тавассути технологияҳои нави самараноки педагогӣ, ки ба рушди қобилиятҳои эҷодии хонандагон, ташаккули малакаҳои худшиносӣ ва худомӯзиши нигаронида шудаанд, мусоидат мекунад. Дар ин ҳолат, ин технологияи фаъолияти лоиҳавӣ, технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, усулҳои фаъоли омӯзиш мебошанд.

Бинобар ин рисолаи Аламова Хатичамо дар мавзӯи «Ҷанбаҳои педагогии ташаккули салоҳиятнокии донишҷӯён ҳангоми омӯзиши физикаи умумӣ бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» ба талаботи замона ҷавобгӯ буда, роҳҳо ва усулҳои

мувофикашудаи чузъҳои мазмунӣ, технологӣ ва ҳадафии раванди мукаммали таълимӣ таъмин мегардад;

- даркнамоӣ ҳамчун олоти дигаргунсозии олами воқеӣ ва азхуднамоии он дар пасманзари фаъолияти касбӣ, аҳамияти донишҳои физикӣ ва методҳои маърифати илмӣ;

- асоснокнамоии назарияҳои асосӣ, ки самти пешрафти илмӣ-техникӣ, тасаввурот ва ғояҳои заминавиरो муайян месозанд;

- бо мундариҷаи гуманитарӣ ғанӣ гардонидани раванди омӯзиши фанни физика дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, ки ба ҳадафҳои худтаълимнамоии шахс ва мазмуни фарҳангии илм мувофиқат мекунанд;

- ширкати донишҷӯён дар намудҳои гуногуни фаъолияти таълимӣ-маърифатӣ, ки дар раванди омодагӣ ба вазифаи истифодаи технологияҳои мукаммали ташаккули салоҳиятмандии технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ донишҷӯён мувофиқат мекунанд;

- мутобиқати иттилоотӣ-методиҳои омӯзиши фанни физика ба ягонагӣ ва робитаи мусбати динамикаи истифодаи технологияҳои ташаккули салоҳиятнокии ТИК донишҷӯён сабаб мегардад.

Мутобиқати диссертатсия бо шиносномаи ихтисоси илмӣ.

Мундариҷа ва натиҷаҳои асосии рисолаи мазкур ба шиносномаи ихтисоси 13.00.08. – Назария ва методикаи омӯзишу парвариш мутобиқат мекунад.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз бахшҳои «Муқаддима», «Тавсифи умумии кор», ду боб, бахши «Хулосаҳо» бо зербахшҳои «Натиҷаҳои асосии илмии диссертатсия» ва «Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо», бахши «Охирсухан», бахши «Номгуи адабиёт» бо зербахшҳои «Феҳристи сарчашмаҳои истифодашуда» ва «Феҳристи интишороти илмии доктараби дарёфти дараҷаи илмӣ» иборат аст.

Ҳаҷми умумии диссертатсия аз 176 саҳифаи матни компютери бо ёрии протсессори Microsoft Word ҳарфчиншуда иборат буда, 14 расму

диаграмма ва 9 ҷадвалро дар бар гирифтааст. Рақамгузори расму ҷадвалҳо барои ҳар ду боби диссертатсия умумӣ мебошад. Рӯйхати адабиёт фарогири 184 номгӯй мебошад.

Дар муқаддима муҳимияти мавзӯи рисола, дараҷаи омӯзиши он, объект, предмети таҳқиқот ва ҳадафу вазифаҳои рисола асоснок карда шуда, мақсади кор, наwgониҳои дар рисола ба даст овардашуда, аҳамияти амалии натиҷаҳо, лаҳзаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва саҳми шахсии унвонҷӯй оварда шудаанд.

Боби аввали рисола ҷанбаҳои педагогии ташаккули салоҳиятҳои технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ донишҷӯён дар раванди таълимии муассисаҳои таҳсилоти олиро ташкил медиҳад.

Моҳияти ин масъала аз он иборат аст, ки нақши технологияҳои иттилоотии муосир, дар вақтҳои охир коммуникатсионӣ низ, дар таҷдид ва мукамалгардонии низоми таълимии ташаккулёфта дар ду даҳсолаи охир фаъол мемонад. Вале фаъолнокии аз ҳама баландро дар вақти ба амалияи раванди таълим ҷорӣ сохтани компютерҳои инфиродии на он қадар гаронарзиш ва аз ин лиҳоз дастрас ба шабакаҳои маҳаллии ҳисоббарорӣ (ШМХ) якҷояшуда ва дастрас шудан ба шабакаи ҳисоббароии ҷаҳонии Интернет, ба даст овардан мумкин аст. Барои амалисозии бомуваффақи барномаи таҷдиди маълумоти миёна, миёнаи махсус ва олий, ки дар бисёри ҳолатҳо ба «интернеткунонӣ» ва компютеркунонии он асос меёбад, ғайр аз таҷҳизонидани техникаи муассисаҳои таълимӣ бо воситаҳои техникаи ҳисоббарорӣ (ВТХ), боз омодагии ба ҳама талаботи муосир ҷавобгӯи ташкилкунандагони низоми таълим ва омӯзгорон лозим мешавад.

Боби дуюми диссертатсия ба «Ташкили истифодаи малакаҳои ташаккули салоҳиятҳои тик ҳангоми омӯзиши фанни физикаи умумӣ» бахшида шудааст.

Мундариҷаи ТИК ҳангоми омӯзиши фанни физикаи умумӣ дар истифодабарии воситаҳои телекоммуникатсионӣ ва техникаи

ҳисоббарор бо мақсади татбиқи равандҳои иттилоотӣ барои кори очилӣ ва самаранок бо иттилоот ифода меёбад. Воқеияти ҳаёти муосир зарурияти фаълоне ворид намудани ТИК-ро хангоми омӯзиши физикаи умумӣ дар раванди таълимӣ-тарбиявии муассисаҳои таҳсилоти олии тақозо мекунад, ки ин зарурияти ташаккули салоҳиятҳои ТИК-ро дар омӯзгорон ба миён мегузорад, зеро салоҳиятҳои мазкур яке аз тавсифоти касбии маҳорати педагогӣ маҳсуб меёбад. ТИК хангоми омӯзиши фанни физикаи умумӣ имкониятҳои зиёдро ҷиҳати истифодаи онҳо ба раванди таълимӣ соҳибанд. Технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ бо тамоми захираҳои худ яке аз воситаҳои муҳими татбиқи ҳадафҳои дидактикӣ ва вазифаҳои раванди педагогист.

Барои ҳалли вазифаҳои гузошташуда методҳои мусоҳиба, саволномаҳо, мушоҳида, корҳои хатти донишҷӯён истифода гардидаанд. Мусоҳиба бо донишҷӯён ва ҳамчунин мушоҳидаи фаъолияти онҳо хангоми истифодаи ТИК дар фанни физикаи умумӣ нишон доданд, ки дар низоми анъанавии ташкили раванди таълим дар робита миёни марҳилаҳои алоҳидаи азхуднамоии маҳорат ва донишҳо камбудии мавҷуданд.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқотӣ дар 12 интишороти муаллиф инъикос ёфтаанд, ки аз онҳо 4-тояшро мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон банашррасида ва 8-тои боқимондашро мақолаҳои дар дигар нашрияҳо ба чоп расида ва маводҳои конференсияҳои илмӣ ташкил додаанд.

Дар рисола баробари муваффақиятҳои зиёд баъзе нуқтаҳои баҳсталаб ба назар мерасанд, ки ислоҳи онҳо боиси боз ҳам баланд гардидани сатҳи сифати пажӯҳиш хоҳад буд:

Масалан:

1. Дар рисола аз элементҳои омӯзиши проблемавӣ истифода гардидааст, вале дар бораи усулҳои фаъоли таълим азҷумла омӯзиши проблемавӣ маълумоти кам оварда шудааст. Ҳол он ки муносибати босалоҳият маҳз ба усулҳои фаъоли таълим такя менамояд. Агар дар бораи омӯзиши проблемавӣ маълумоти бештаре оварда мешуд, аҳамияти илмии рисола боз ҳам болотар мебардошт.

2. Дар рисола ҳангоми омӯзиши физика мунтазам истифода бурдани ТИК дар дарсҳои лексионӣ, амалӣ ва ҳангоми иҷрои корҳои лабораторӣ бештар маълумот дода шудааст, вале ба корҳои мустақилонаи илмӣ таҳқиқоти донишҷӯён аҳамияти кам дода шудааст.

Эродҳои овардашуда ва чанде дигар камбудии илмиву техникаи дар рисола ҷой дошта, сифати рисола коста намегардонаду мубрамият ва аҳамияти илмию амалии натиҷаҳои асосии рисола кам намекунад.

Рисолаи Аламова Хатичамо Туйбошиевна дар мавзӯи «Ҷанбаҳои педагогии ташаккули салоҳиятнокии донишҷӯён ҳангоми омӯзиши физикаи умумӣ бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.08. – Назария ва методикаи омӯзишу парвариш пешниҳод шудааст, дар маҷмӯъ таҳқиқоти илмӣ мукаммали дар сатҳи баланд, дар мавзӯи мубрам анҷом дода шуда мебошад.

Мундариҷаи рисола пайдарпаю алоқаманд буда, хулосаҳои ифодакунанда ба муҳтавои бобҳои рисола ва асоснок мебошанд. Автореферат ва интишорот натиҷаҳои асосии рисоларо инъикос менамоянд.

Аз рӯи ҳаҷм, сатҳи илмӣ натиҷаҳои оварда шуда, эътимоднокии натиҷаҳо ва аҳамияти илмию амалии онҳо рисолаи мазкур ба талаботҳои “Низомнома оид ба Шуроҳои диссертатсионӣ, тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон № 267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, мувофиқат

дар рисола пешниҳодгардида, метавонанд боиси баланд гардидани сифати таҳсилот дар муассисаҳои олиии кишвар гарданд.

Дар рисола аз рӯи маълумотҳои сарчашмаҳои гуногун марҳилаҳои ташаккули муносибати босалоҳият ба таълим таҳлил карда шудааст. Қайд гардидааст, ки рушди салоҳиятҳои ТИК ҳангоми омӯзиши фанни физикаи умумӣ дар донишҷӯёни муассисаҳои олиии касбӣ пеш аз ҳама бо иттилоотикунонии раванди таҳсилот марбут доништа мешавад. Ташаккули салоҳиятнокии ТИК дар донишҷӯён ҳангоми омӯзиши физикаи умумӣ мафҳуми маҷмуе мебошад, ки дар он ташаккул ва рушди салоҳиятнокии умумӣ ва фаннӣ дар самти ТИК ба ҳам пайваस्त мегарданд. Ба ин метавонанд қобилиятҳои ҳамкорӣ ва иртиботӣ, мустақилона таҳким додан ва омӯختани дониш, қобилият ба ҳалли масъалаҳои шахсӣ ва иҷтимоӣ ва татбиқи ин ҳаллҳо дар амалия бо исифода аз воситаҳои ТИК шомил гарданд.

Қайд намудан ҷоиз аст, ки ба андешаи як қатор муҳаққиқон татбиқи шароитҳои фаъолияти ташкилӣ-педагогӣ дар самти ташаккули салоҳиятҳои зарурии ТИК ҳангоми омӯзиши физикаи умумӣ дар донишҷӯён дар мавриди омӯзиши фанҳои марбути математика ё бевосита фанни «Информатика», ташкили таҷрибаомӯзии таълимӣ ва истехсолӣ, фанҳои махсус таҳиягаштаи таълимӣ, бевосита ҳангоми муоширати донишҷӯ ва омӯзгор, ки салоҳиятнокии заруриро дар самти ТИК соҳиб аст, имконпазир мегардад.

Ошкор карда шудааст, ки рушди имкониятҳои муассисаи олиии таълимӣ дар соҳаи таҷҳизонидан ва истифодаи ТИК ҳангоми омӯзиши фанни физикаи умумӣ, инчунин танзими мувофиқ, роҳбарӣ ва салоҳиятмандии омӯзгор бо унсуре сеюми шароитҳои ташкилӣ-педагогӣ – ташкили фаъолияти лексионӣ ва мустақилонаи донишҷӯён алоқаманд аст.

Як қисмати натиҷаҳои муҳими тадқиқотҳои рисола дар шакли навлониҳои илмии зерин оварда шудаанд:

- салоҳиятнокии ТИК донишҷӯён ҳамчун ташкилаи сохторӣ баррасӣ мегардад, ки ҷузъҳои маърифатӣ, тамоюлӣ, амалиётӣ, маромӣ ва арзиширо дар бар мегиранд;
- таъсири ҳамроҳии иттилоотӣ-методӣ ба таълими фанни физика, динамикаи мусбати истифодаи методҳои ташаккули салоҳиятнокии ТИК донишҷӯён дар рафти оmodасозии касбии мутахассисон ошкор гардид, зарфиёти рушддиҳанда ва таълимии он муайян гардид;
- дараҷаҳои ташаккули салоҳиятмандии ТИК донишҷӯён ҳангоми омӯзиши фанни физика ошкор ва тавсиф карда шуданд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот натиҷаҳои таҳқиқотро дар ҷараёни омӯзиши ҷанбаҳои педагогии ташаккули салоҳиятнокии ТИК донишҷӯён ҳангоми омӯзиши физикаи умумӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ вобаста ба шаҳр ва минтақаҳои ҷумҳурӣ мавриди истифода қарор додан мумкин аст. Муқаррароти назариявӣ – методологӣ, ҳулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия пешниҳод шуда, ҳангоми таҳия ва истифодаи технологияи муосир барои баланд бардории раванди таълими физикаи умумӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ мавриди истифода қарор гирифта метавонанд.

Нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

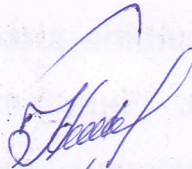
- салоҳиятмандии ТИК донишҷӯён сифати маҷмуи рушдбандаи шахс аст, ки ҷузъҳои маърифатӣ-тамоюлӣ, арзишӣ-маромӣ, амалиётӣ-фаъолиятро дар бар гирифта, азҳудкунии технологияҳои муосир, заминаи назариявӣ ва самаранокии касбии онҳоро таъмин месозад;
- марҳилаи муосири рушди таҳсилоти олии техникӣ бо мураккабгардии вазифаҳои мутахассиси масъулиятшинос ва мустақили қодир ба фаъолияти самараноки касбӣ ва маърифатӣ тавсиф меёбад;
- технологияи ташаккули салоҳиятмандии ТИК донишҷӯён бо ҳамкориҳои

мекунад ва муаллифи рисола Аламова Хатичамо Туйбошиевна барои сарфароз гардидан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.08. – Назария ва методикаи омӯзишу парвариш сазовор мебошад. Тақриз дар ҷаласаи ғайринавбатии васеи кафедраи методикаи таълими физикаи факултети физикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз санаи ~~18.03~~-соли 2024, суратмаҷлиси № 6 муҳокима ва тасдиқ карда шуд.

Овоздиҳӣ: Ҳамагӣ иштирок карданд - 16 нафар, тарафдор - 16 нафар, бетараф - нест, зид - нест.

Раиси ҷаласа: Истамов Ф.Х. – мудири кафедраи методикаи таълими физика, номзади илмҳои физикаю математика, дотсент

Ташхисгар: Насимова Ҷ. Б. – дотсенти кафедраи методикаи таълими физика, номзади илмҳои педагогӣ.

Котиби ҷаласа: Қудусова С. А. – муаллими калони кафедраи методикаи таълими физика.

Имзоҳои Истамов Ф.Х., Насимова Ҷ.Б. ва Қудусова С.А. – ро тасдиқ менамоям.

Тавқиев Э. -Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси Донишгоҳи миллии Тоҷикистон